

Efsanelerin Fonksiyonel Semantikinde Yaratılış Arketipi

Serkan HAVERİ (Sarkhan Khaveri)²⁹

ÖZET

Bu makale, efsanelerin fonksiyonel yönler açısından bir analizini ele almaktadır. İşlevsel yapı efsanelerinin, yaratma kavramı ile açık bir şekilde ilişkili olduğu kanıtlanmıştır. Efsanelerin somut metinlerinin analizi ile mittin kaynaklanan fonksiyonun daha “saf formda” ortaya çıktığı kanıtlanmıştır. Efsanelerde yaratılış, efsanevi yaratılış fikrinin tüm halk türlerine yansıtıldığı kanıtlandığı gerekçesiyle, bu makalede mitlerde düzeltilmiş yaratılış ile karşılaştırılmıştır. Makalede, ana işlevi olan yaratılış fikrinin diğer türlerde arka plan sahnesinde olabileceği bir konu üzerinde durulmuştur. Bu makalede çeşitli efsane ve efsanelerden metinler kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mit; efsane; antropolojik; astral; kozmogonik; anarşizm; anadeoma; anizm; teoji; teoriler; totem; tabu; fetişizm; fatalizm; zoomorfizm; antropomorfizm.

²⁹ (Azerbaycan, Bakü), AMEA Folklor Enstitüsü, Filoloji üzere felsefe doktoru,
email:tahioruclu@gmail.com

BENĞİ

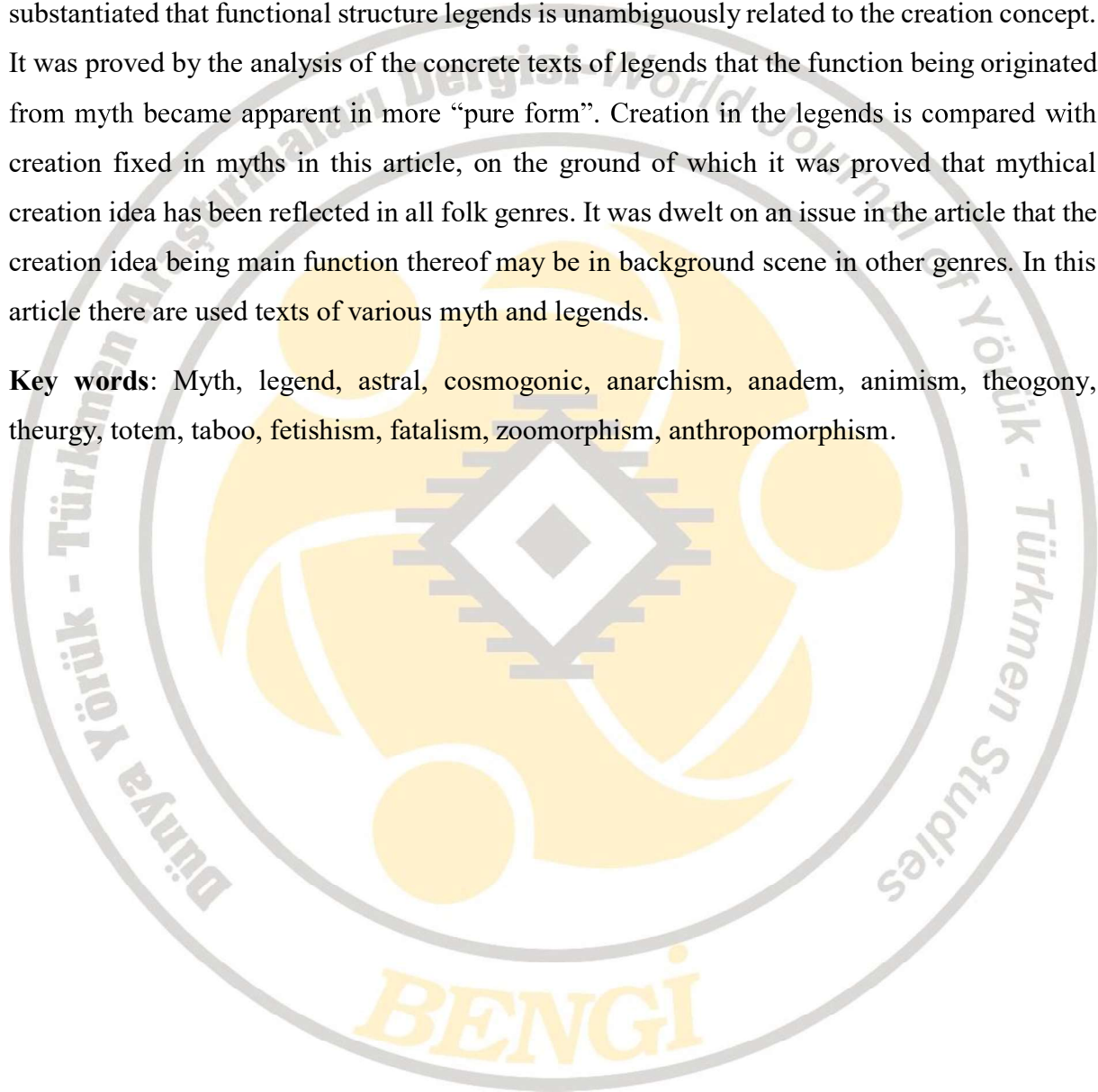

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi, 2020 – 1
World Journal of Yörük-Türkmen Studies, 2020– 1
ISSN: 2717-6584, 2020-1 / AZERBAJCAN Özel Sayısı

ABSTRACT

This article deals with an analysis of legends from the functional aspects' standpoint. It was substantiated that functional structure legends is unambiguously related to the creation concept. It was proved by the analysis of the concrete texts of legends that the function being originated from myth became apparent in more "pure form". Creation in the legends is compared with creation fixed in myths in this article, on the ground of which it was proved that mythical creation idea has been reflected in all folk genres. It was dwelt on an issue in the article that the creation idea being main function thereof may be in background scene in other genres. In this article there are used texts of various myth and legends.

Key words: Myth, legend, astral, cosmogonic, anarchism, anadem, animism, theogony, theurgy, totem, taboo, fetishism, fatalism, zoomorphism, anthropomorphism.

Архетип, созданный в функциональной семантике легенд

Предисловие

В статье легенды анализируются с функционального структурного аспекта. При этом мотивировано, что функциональная структура легенд связана с концептом, созданным в однозначном порядке. Анализом текстов конкретных легенд доказано, что функция в легендах, исходя от мифов, в более «голой» форме проявляется в данном жанре. В статье сравнение проведено между творением и мифологическим творением. При этом указано, что идея мифологического творения на самом деле, имеется во всех жанрах фольклора в той или иной форме. В статье в связи с данным вопросом утверждается то мнение, согласно чему в легендах идея творения, организующая их основную функцию, в других жанрах переносится на задний план. В статье использованы тексты мифов и легенд, которые охватывают различные регионы Азербайджана.

Ключевые слова: миф, легенда, антропологический, астральный, космогонический, анархизм, анадеома, анимизм, теогония, теургия, тотем, табу, фетишизм, фатализм, зооморфизм, антропоморфизм

GİRİŞ

Folklor metinlerinde mitin şiirsel yapısını gözlemek doğaldır. Kozmolojik dönemin bilinç biçimi olan mitoloji, tarihi bilince geçişi sırasında yeni formlara dönüşür. Bu açıdan, folklor türlerinin her biri belirli bir “oranda” efsanevi “mirasın” taşıyıcısıdır. Türk bilim adamı Öcal Oğuz'un yazdığı gibi: “Mitolojisiz bir kültüre sahip olmak imkansızdır. Mitoloji, insanın öğrenme ihtiyacı için başlangıç noktasıdır. Mitoloji, öğrenme ihtiyacı oluşturan, günümüze gelmiş en eski bilgilerden biridir. Mitoloji bilimin başlangıcıdır. Ne yazık ki, günümüzün pozitivist kavramında, mitoloji bilim tarihinin başına yerleştirilmemiştir. Mitoloji, insanoğlunun kendi çevresiyle ilgili ilgi ve öğrenme ihtiyacının ürünü olarak ortaya çıktı.”(12, 245)

1. KONUNUN GEREKÇESİ

Folklor türlerinde, mite kıyasla efsaneler özel bir yer sahiptir. Böylece *efsaneler sanki şeklini değiştirmiş mitlerdir*. Mitin yaratıcı işlevini neredeyse aynı şekilde görüyoruz. Bu araştırmalarla da doğrulanır: “Mit elbette efsaneye yakındır. Hangi özellikleri? Her şeyden önce, olağanüstü bir olay her ikisinin de temelinde durduğu gerçeğine yakınlık. Efsaneler gibi mitler de fantezi unsurlar açısından zengindir.”(224, 65) Efsaneler de, mitolojik imgeler, kozmogonik kavramlar, anarşizm, anadeoma, animasyon, teoji, teoriler, totem, tabu, fetişizm, fatalizm, zoomorfik ve antropomorfik gibi ilkel düşüncelere, doğa, kalıtsal, hayvansal ve genellikle, dünyanın oluşumuna dair istinad edilen çok sayıda hikaye ve rivayetler vardır. (10, 33) Mit ve efsane arasındaki yakınlık aşağıdaki gibi belirlenebilir. Her ikisinin de temelleri üzerinde olağanüstünlük ve mucizevi bir olay var. Efsane gibi, mitler de fantastik unsurlarla zengindir. Mitin ve efsanenin sınırı yeterince tanımlanmamıştır. Mit ve efsane arasındaki farka gelince, efsane gerçek olaylara dayanmaktadır (11, 119). Mit kutsallığını kaybettiğinde ezoteriklik kazanır... Efsanede ortaya atılan fikirler ve bu fikirler metinde onaylanır. Efsane, geçmişteki olayları açıklar. Onu mitten ayıran tek işaret gerçektir. Mit doğal olarak efsanedir. Efsane de restore edilen mitin sonucudur. Mitin kendisi unutulmuş, ancak sadece hayal gücü yardımıyla

hatırlanabilir. Mit geçmişi, bugünü ve geleceği açıklayabilse de, efsane metni şimdiki ve gelecek zamandan mahrumdur. Bu nedenle, efsane statiktir. Efsanelerin yaratılması, zihinde antropomorfiye tanrının oluşma dönemiyle örtüşür. (6, 245) Mitler oluştuktan sonra sabit kalır, modele ve yapıya göre değişmez. Başka bir deyişle, mitler çok yönlüdür, ancak bir kez doğar, bir ulus içinde çok değişkenlik oluşturmaz. Kendiliğinden gerçekleştiği için, hafızalarda nispeten istikrarlı bir şekilde yaşar. Eğer efsanelerde hitap etme, kişiselleştirme yoksa, daha sonraki gelişim aşamalarında doğa mitolojik karşılaşmalarına dönüş olarak görülebilirler (7, 339-340). Efsane mite diğer destansı türlerden daha yakındır.... Yani efsane, mitlerden sonra doğrudan etki veya kendilerini ifade ettikleri gibi yaratılmıştır. Biz efsane ve mitler arasında keskin bir sınır olmadığını vurgulamak istiyoruz.”(8, 68-69)

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Şimdi efsanelerin fonksiyonel yapısına metinlerle bakalım. Efsaneler de, mitler gibi dünyanın farklı unsurlarının yaratıldığı hikayesini de anlatır. Örneğin, aşağıdaki mit balıkların nasıl oluştuğunu göstermektedir: “*Ayla Günəş sözləşirlər ki, balalarını çaya atsınlar. Ay kisəni daşla doldurur, Günəş də balalarını kisəyə qoyub çaya atırlar. Sonra Günəş görür ki, Ayın balaları ulduzlar yanında. Ondan soruşur ki, niyə mənim balalarımı çaya atdırdın? Ay deyir ki, onlar sən yaşa çatanda hərəsinə bir dünya lazım olacaqdı, dünya da bir dənədi. Aralarında qırğın düşəcəkdı. Dünyanı yandırıb kül eləyəcəklərdi. Fikirləşdim ki, çaya atım, balığa çönsünlər. Adamlar da yesinlər” (1, 48).*

Bu efsane metni, dünyanın yapısını yaratılış modelinde sunar. Aslında, bu sadece balıkların yaratılması değil, aynı zamanda yıldızların yaratılmasıyla da ilgilidir. Yıldızların Ay'ın suya attığı taşlardan yapıldığı ve balıkların Güneş'in suya attığı çocuklar tarafından oluştuğu bilinmektedir. Taşlar yıldızlara, Güneş'in çocukları balıklara dönüşmüşler.

Burada ölüp dirilme de vardır. Güneş'in çocukları astral varlıklar olarak ölür ve hayvan derisinde dirilirler. Böylece, efsanenin işlevsel özünü yaratılış fikri oluşturur.

Bazen yaratılış fikri detaylarda neredeyse kaybolur. Ancak yakından bakarsanız bunu düzeltmek mümkündür: *“Bir kişi dostugilə gəlir. Çörəh yeyillər, içillər, axşam olur. Kişi durur getsin, dostu deyir ki, ə kişi, getmə, gecədi, bir şey olar. Kişi deyir ki, yox gedəcəm, at altımda, tufəng belimdə, nədən qorxacam?”*

Dostunun arvadı bını eşidir. Demiyəsən, bı arvad bizdən yeylərdənimiş. Arvad durup çıxır eşiyə, donun dəyişip qurt donuna düşür. Durur kişinin yolu üstünə. Binnar tutaşır. Kişi görür ki, yox, bacarmayacaq, birtəhər pıçaxnan bı adamcılın döşünnən yaralayır. Adamcıl aradan çıxır. Kişi də ta gedəmmiyip qeyidir dostugilə, başına gələnə danışır.

Bu dəmdə arvad gəlir. Kişi baxır ki, arvadın döşü yaralanıb. Məsələnə annıyır. Qeyidip dostuna deyir ki, bə o adamcıl sənə arvadındı. Mən onu yaralamışam.

Dostu heş zad demir. Durup ev-eşiyi axtarır. Kərmə qalağında arvadın donunu tapır, yandırır. Arvad qışqırır, özünən gedir. Əncax ta əli hara yetəcək. Donu yanannan sora adam adamçılıxdan çıxır, adam olur.” (9, 30-31)

Göründüğü gibi burada insanın kesin olarak ailede kadın fonksiyonunu yerine yetiren kadının oluşmasından bahsedilir. Bu kadın dönüşe bilen bir varlıktır, yani cildini değiştirebilen kötü niyetli bir yaratık. Metindeki misafir mitik fonksiyon açısından yaratıcı, ilk insan fonksiyonudur. Burada misafirin kurda dönüşürek, eski cildine dönüşmüş kadını yaralaması ölüp-dirilmeni ifade eder. Yani, eski statüsünde (“bizde yeyler”) ölür ve yeni statüsünde (kadın) dirilir. Kadının kurt cildini yakması da yaratılışın hem de şekillendirmenin meydana geldiğini göstermektedir.

Bir grup efsaneler kuşların oluşmasından bahseder. Örneğin: *“Gəlin başını yuyanda qayınatası görür. Gəlin ya daşa, ya quşa dönməsini Allahdan xahiş edir. Quş olub göyə uçur. Onun iki balası varmış – bir oğlan, bir qız. Oğlanın adı Hophop, qızın adı Gültop imiş. O vaxtdan balalarını haraylayır: “Hophop, Gültop.” (2, 90)*

Ya da başka bir efsanede şöyle denilir: *“Üç gözəl-göyçək qız yoldan uzaq dağ gölündə çimirdi. Üç oğlan gəlib gölün sahilinə çıxdı. Onlar qızların çimdiyini görüb paltarlarını götürdülər. Qızlar nə qədər xahiş etsələr də, oğlanlar fikirlərindən dönmədilər. Qızlara dedilər ki, çıxın,*

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi, 2020 – 1
World Journal of Yörük-Türkmen Studies, 2020– 1
ISSN: 2717-6584, 2020-1 / AZERBAIJAN Özel Sayısı

bir az vaxt keçirək. Sonra geyinin gedin. Qızlar Allaha yalvardılar ki, bizi quş elə, bu daşa dönmüşlərin əlindən qurtar. O saat qızlar quş olub uçdular. Oğlanlar daş olub suyun qırağında qaldılar. O vaxtdan həmin quşlara “Qızlar quşu” deyilir. (3, 76-77)

Her iki efsane de şiirsel və işlevsel olaraq tek bir sistemde yer alır. Her ikisinde de kızlar ve gelinler namuslarını korumak için Allah'a dua eder, Allah da onların duasını kabul eder, kız ve gelinleri aynı zamanda gelinin çocuklarını kuşa dönüştürür. Burada, efsanenin mitik yapısı Allah imajında daha belirgin hale gelir. Allah, burada dönüşen ilk ata, yaratıcı Tanrı'dır.

Efsaneler ayrıca doğal nesnelere ve kabarma unsurlarının yaratılmasından da bahseder: “Nisə əmisi oğlu Sadığa ərə getmişdi. Ancaq uşağı olmurdu. Ona görə də narazılıq var idi. Nisə bir gün yuxuda görür ki, Şiş qayanın başında yerdə bir bələkli oğlan uşağı qoyulub. Kimsə ona dedi ki, o uşaq sənindir, götür əmizdir. Yuxudan durub dağa getdi, şiş qayanı axtarmağa başladı. Gördü qayanın başında bir uzunsov daş var. Daşı qucağına götürdü. Bəs deyincə ağladı. Sonra daş haqqında bayatı dedi. Daşı bələdi kəndə gəldi, utandığından tövlədə qaranlıq bucağa qoydu, gündə 2-3 dəfə daşa baxıb gedirdi. Əri ona dedi ki, bu yazacan uşağın olmasa, gedib döşü südlü arvad alacağam. Səndən ötəri sonsuz qalmayacağam ki? Nisə göz yaşını tökdü. Gecə yuxuda bir nurani qoca ona dedi:

– Ay qızım, şükür Allaha, boynunda uşaq var, niyə evdəkilərə demirsən?

Nisə gəlib qayınanasına dedi. Bir ay sonra Nisə yenə yuxuda o nurani kişini gördü:

– Ay qızım, beş aylıq uşağı niyə ərindən, anandan gizlədirsən?

Nisə əlacsız qalıb əhvalatı evdəkilərə dedi. Dedi, uşağım var. Hər gün də gedib bələkli daşa and içirdi. Vaxta az qalmışdı. Nə özü, nə də başqaları bir şey başa düşürdü. Yenə yuxu gördü, ona yuxuda dedilər, get o uşağı götür, ağlamaqdan səsi batdı. Nisə tez tövləyə getdi, uşaq səsi eşidib özündən getdi, ayıldı gördü bələkdəki daş deyil, uşaqdır. Nisə gördü ki, döşünə süd gəlib. Səsə əmisi, qayınanası yuxudan ayılıb tövləyə gəldilər. Nisənin qucağında uşağı görüb danladılar ki, niyə bizə demədin sancı çəkirsən? Hamıya səs düşdü. O vaxtdan Nisə qayaya gedərdi. O yerə “Bələk daşı” deyirlər.” (4, 251-252)

Bu efsanenin metnində iki düzəy kodlama vardır:

İlk olarak, taştan insan (çocuk) yaratma. Bu, taşın bir çocuğa dönüştürülmesiyle oluşturulur;

İkincisi, “Belek Dağı” adı verilen doğal bir nesnenin yaratılmasıdır.

“Gelinin Kayası” isimli metinde şöyle denilir: *“Kasıb və mərd gəncin həyat yoldaşına bir bəyin gözü düşür. Gəlini ələ keçirmək istəyir. Ancaq gəncin mərdliyindən, onun xalq arasındakı hörmətindən qorxan bəy bu işi açıq-aşkar etməyin mümkün olmadığını görür. Fərsət gözləyir. Taxıl biçininin yaxınlaşdığını görən camaat çölə-zəmiyə gedir. Bu fərsətdən istifadə edən bəy gəlini ələ keçirmək istəyir. Bəyin hiyləsini başa düşən gəlin Allaha yalvarır ki, daşa dönmək daha yaxşıdır. Elə o vaxtdan gəlin daşa dönür”* (4, 21).

Göründüğü gibi, burada insan (gelin) bir taşa dönüşür. Yukarıdaki efsanede taş çocuğa dönüşür. Burada iki yaratılış düzeyi olduğu belirtilmelidir:

İlk olarak, gelinin taşa dönüşmesi;

İkincisi, Gelin Kayası adı verilen doğal bir nesnenin yaratılması.

Efsanelerde ayrıca su nesnelerin yaratılmasından bahsedilir. Örneğin, “Kör Çeşme” efsanesinde, kız ve erkek kardeşin zengin adamın oğlundan kaçtığını gösterir. Sahrada kardeşi susar ve kız kardeşi gözlerini çıkararak ağabeyinin ağzına sıkır. Kardeşi suyun acı olduğunu hisseder. Kız kardeşinin kanlar içinde olduğunu görür ve diğer taraftan da zengin bir adamın oğlu gelir. Kız onları bu durumdan kurtarmak için Allah'a dua eder. İkisi de çeşmeye dönüşür. Zengin adamın oğlu su içmek için eğilir, su kurumaya başlar ve susuzluktan ölür.(2, 112)

Metinden, çeşmenin insandan oluştuğu bellidir. Ancak buradaki yaratılış merhaleli bir yapıya sahiptir:

1. Antropolojik nesnelere (kardeşler ve kızkardeşlerden) hidronimik nesnenin (yay) oluşturulması;
2. Bir su kaynağından susuz kaynak (Kör çeşme) oluşumu.

Burada, gördüğümüz gibi, yaratım bir zincir şeklinde gerçekleşir.

Bitkilerin oluşması hakkındaki bir efsaneye bakalım: “*Varlı bir kişi sonsuz imiş. Ağsaqqal ona məsləhət görür ki, Arzu dağından övlad istəsin. O belə edir. Onun qızı olur, adını Qızıl qoyurlar. Qız kasıb kişinin Bülbül adlı oğluna vurulur. Qızın atası onu Bülbülə vermir. Qız Arzu dağından xahiş edir ki, onu çiçəyə döndərsin. Qız qızılgül koluna dönür. Bülbül gəlib qızı axtarır, tapmır, məhəbbət qoxulu qızılgül onu şübhələndirir. Ona əhvalatı danışirlar. O da quşa çevrilməsini dağdan xahiş edir, cəh-cəh vuran quşa çevrilir.*” (4, 71-73).

Bu efsanede, yaratılış zincir şəklindedir:

1. Dağdan insanın yaratılması;
2. Bir kızdən bir çiçəğin yaratılması;
3. Bir insandan kuşun oluşturulması.

Profesör Ramil Aliyev şöyle yazıyor: “Azerbaycan efsanelerinde:

- ağaç doğurur;
- ağaç doğar (ateşten);
- ağaç ilk yaratıcı rolünü oynar;
- ağaç korur;
- ağaç tanıklık yapar;
- kız bir ağaca, bir çiçəğe, bir menekşeye dönüşür;
- saç ağaca dönüşür (saçın güneş ve ağaca olan ilişkisi);
- yılan çalı olur;
- ateşten doğan bir ağaç;
- tarak bir ağaca dönüşür;
- ağaç ve su ilgili kültler;
- ağaçlar secde eder;

- ağaçlar pir işlevi görür;

- ağaç ölüp-dirilme ile ilgilidir vb. ” (6, 94)

Efsanelerde astral cisimlerin oluşmasından da bahs olunur. Örneğin, “Güneş ile Ay” efsanesinde şöyle denilir, Güneş güzel ve gururlu bir kızdır. Ay onu deli gibi seviyor. Güneş Ay'a eğer beni seviyorsan, yüzündeki siyah beni kopar bana ver. Ay, sevgilisinin isteğini düşünmeden yerine getirir. Güneş, yüksek sesle gülererek, senin güzelliğin benindeydi. Ben de senden aldım. Dünya güzeli şu anda benim. Ay Güneş`ten küser, yüzüne dökülen kan yüzünde donarak kalır. Bu zaman ayın yüzünde leke oluşur. Güneş yaptığından pişman olur ve Ay`ı ne kadar çağırır da geri dönmez. Ay, Güneş`i görmekten kaçınmak için yüzüne bir perde çeker ki, Güneş üzerindeki lekeyi görmesin. Güneş çıktığında Ay`ın yüzünün solgun olmasının nedeni budur. (5, 29).

Burada yaratılışın antropolojik kodu ile astral kodu iç içedir. Gök cisimleri de insan olarak tasvir edilir. Burada yaratılış eylemi, ayın yüzündeki lekenin görünümüne yansır. Bu lekenin yerinde daha önceden bir ben olduğu bellidir, Ay onu sevgilisinin çılgın isteğiyle koparır. Daha sonra mekansal yapının yapısı değişir: Daha önce aynı yerde bulunan Ay ve Güneş şimdi farklı mekanlarda (gece ve gündüz) olmaya mahkumdur.

Göründüğü gibi, efsanelerin fonksiyonel yapısı, yaratılış kavramı ile ilişkilidir. Bu işlev mitlerden gelir ve efsanelerde daha çıplak şekilde ortaya çıkar. Ayrıca mitin yaratım fikrinin tüm folklor türlerinde şu ya da bu şekilde bulunduğunu da belirtmek gerekir. Bununla birlikte, efsanelerde, ana işlevleri olan yaratılış fikri, diğer türlerde arka planda olabilir.

3. ARAŞTIRMANIN BİLİMSEL YENİLİĞİNİN ANA SONUÇLARI

Araştırmanın ana bilimsel yeniliği, efsanelerin ilk olarak fonksiyonel yapı açısından analiz edilmesidir. Efsanelerin fonksiyonel yapısının, yaratılış kavramı ile açık bir şekilde ilişkili olduğu açıktır. Çalışma sonucunda efsanelerde işlev mitten gelerek bu türde daha çıplak bir biçimde işlev gördüğü sonucuna varıldı. Makalede, efsaneledeki yaratılışla mitlerdeki yaratılış karşılaştırılmış, bunu da yenilik olarak kabul etmek mümkündür. Mitin yaratım fikrinin

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi, 2020 – 1

World Journal of Yörük-Türkmen Studies, 2020- 1

ISSN: 2717-6584, 2020-1 / AZERBAJCAN Özel Sayısı

aslında tüm folklor türlerinde şu ya da bu şekilde var olduğu gösterilmiştir. Makale, efsanelerin ana işlevi olan yaratılış fikrinin diğer türlerde ikinci sırada olabileceği fikrine dayanmaktadır. Makalede, Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerini kapsayan mit ve efsane metinlerinden yararlanılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Azerbaycan Folkloru Antolojisi, IV cilt. Şeki Folkloru, Düzenleyenler: H.Ebdülhelimov, R.Gafarlı, O.Eliyev, V.Aslan. Bakü, Seda, 2000, s.497
2. Azerbaycan Folkloru antolojisi, VIII cilt, Ağbaba Folkloru, Düzenleyenler: H.İsmayılov, T.Gurbanov, Bakü, Seda, 2003, s.475
3. Azerbaycan Folkloru Antolojisi, XI cilt, Şirvan Folkloru, Toplayan: S.Geniyev, Düzenleyenler: H.İsmayılov, S.Geniyev, Bakü, Seda, 2005, s.442
4. Azerbaycan Halk Efsaneleri, Toplayan ve Düzenleyeni: S.Paşayev, Bakü: Yazıçı, 1985, s.286
5. Azerbaycan Klassik Edebiyatı Kitabxanası, 20 cildde. I cilt, Bakü, İlim, 1982, s.510
6. Aliyev R., Türk Mifoloji Düşüncəsi ve Onun epik Transformasiyaları (Azerbaycan Mifolojik Metnleri Temelinde): Bakü, 2008, s.48
7. Gafarlı R., Mit ve Masal (Epik ananede türlerarası ilişki), Bakü, ADPU yayını, 1999, s.448
8. Gurbanov N., Azerbaycan Efsanelerinin Mifolojik-Kozmogonik Amacına Dair, Dede Korkut dergisi, 2006, № 11, s. 68-86
9. Nahçıvan Folkloru Antolojisi, I cilt, Düzenleyenler: M.Caferli, R.Babayev. Nahçıvan, Acemi, 2009, s.541
10. Ferzeliyev T., Efsane Anlayışı ve Azerbaycan Efsanelerinin Tasnifine dair, Azerbaycan SSR EA Haberleri (Edebiyat, dil ve sanat serisi) 1978, № 1, s. 32-37.
11. Bayat F., Mitolojiye Giriş. İstanbul, Ötüken, 2007, s.150
12. Oğuz Ö.M., Boz Atlı Hızır ve Ren Geyikli Noel Baba İkileminde Türklerde Yılbaşı, Türk Dünyasında Nevruz. Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2000, s. 245-252.

BENGI

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi, 2020 – 1
World Journal of Yörük-Türkmen Studies, 2020– 1
ISSN: 2717-6584, 2020-1 / AZERBAIJAN Özel Sayısı

